

מבנה חברתי של ישראל

ד"ר קרן ל.ג. סניידר

קורס ב.א. סמסטר א' 2022-2023, יום ג', 10:00-12:00

קוד קורס: 198-1004601

תיאור הקורס ומטרותיו

מטרת הקורס להקנות מסגרות תיאורטיות וידע אמפירי להבנת מבנה החברה בישראל, מקורותיו וסקירת השינויים שחלו בו מהתקופה הטרומ מדינתית ועד להתעצבותו במתכונתו הנוכחית. במהלך השיעורים נגדיר מהו מבנה חברתי ומהם המרכיבים של המדינה. כמו כן, נעסוק בחברה בתקופת הישוב ובהיסטוריה של התפתחות מוסדות השלטון בישראל, באופייה כחברת מהגרים, בתהליכי חיברות וביצירתה של זהות חדשה. נדון בעקרונות התנועה הציונית ובהתפתחותה של הדמוקרטיה הישראלית כתשתית תרבותית להתגבשותה של המדינה. נסקור את גלי ההגירה השונים לישראל ונבחן את מדיניות קליטת העלייה כחלק מהבניית החברה הישראלית וזהותה. במקביל, נעמיק בדיון לגבי השסעים החברתיים בישראל ובכללם השסע הלאומי והסכסוך הישראלי-פלסטיני, השסע הדתי-חילוני ויחסי דת ומדינה וכן את השסע העדתי וקבוצות מיעוט בישראל בהקשר של ישראל כחברה רב-תרבותית. נעמיק את השיח ובחינת התהליך המרכזי בחברה הישראלית המשלב את הבניית הזהות הקולקטיבית הישראלית עם הבניית מציאות חברתית-פוליטית, שהמאפיין המרכזי שלה הוא שסעים בין מגזרים חברתיים שונים.

מטלות הקורס

בקורס נחוצה השתתפות פעילה של הסטודנטים/ות, קריאה שוטפת של החומר ונוכחות בשיעורים (10% מהציון הכללי).

- השיעור יתחיל בשעה 10:15 בדיוק. נא לא לאחר. נוכחות הינה חובה.
- מטלה מס' 1 - בסיום הסמסטר הראשון יתקיים **בוחן** ניתוח מושגי יסוד ותיאוריות מרכזיות בתחום (50% מהציון הסופי). החומר לבוחן כולל את כל מאמרי החובה וכל החומר שנלמד בשיעורים במהלך הסמסטר. הבוחן יתקיים עם חומר פתוח במועד של השיעור האחרון של סמסטר א'.
- מטלה מס' 2 – בתאריך ה-6.12.22, יגישו הסטודנטים מטלה כתובה (35% מהציון הכללי) הכוללת בחירת מאמר אחד מרשימת מאמרים מהסילבוס ומענה על מספר שאלות. הסבר מפורט אודות מטלה מס' 2, יינתן בכיתה במהלך הסמסטר.
- מטלה מס' 3 – במהלך הסמסטר הסטודנטים/יות יתבקשו לצפות בסרט הקשור לחומר לקראת השיעור ולענות על שאלות שונות בדיון במודל. המשוב למטלה זו – עובר/לא עובר (5% מהציון הכללי).
- הנוכחות בקורס היא חובה וכל היעדרות מחייבת אישור מראש. לא תינתן תוספת ציון על נוכחות מלאה.
- אי מילוי אחד המרכיבים מהציון – יוביל לאי-זכאות לקבל ציון עובר בקורס.
- **הסילבוס פתוח לשינויים**, אך בכל מקרה לא תתווסף חובת קריאה של מאמרים ו/או ספרים נוספים, אלא אולי כתבות עדכניות המתקשרות לנושאי הקורס.

תכנית הקורס:

שיעור 1: הקדמה לחקר מבנה חברתי - מפגש הכרות, הסברים על הקורס ויציאה לדרך (22.10.22)

שיעור 2-3: מבוא תיאורי והיסטורי (1-8.11.2022)

- יער, אפרים וזאב שביט. 2014. "רקע היסטורי לדיון בחברה הישראלית: האידיאולוגיה הציונית והחברה היישובית", בתוך: *מגמות בחברה הישראלית כרך א'*, עורכים זאב רוזנהק ורונית גרוסמן, 3-18, 40-47. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

קריאת רשות:

- קימרלינג, ברוך. 1993. "יחסי מדינה-חברה בישראל", בתוך: *החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים*, עורך אורי רם, 328-350. תל אביב: ברירות.
- רם, אורי. 1993. "החברה ומדעי החברה: סוציולוגיה ממסדית וסוציולוגיה ביקורתית בישראל" בתוך: *החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים*, עורך רם אורי, 7-40. תל אביב: ברירות.

שיעור 4: בין לאומיות לדמוקרטיה - ישראל כחברת מהגרים בין פלורליזם לשסע (15.11.2022)

- ברזילי, גד. 2001. "שסעים חברתיים בתרבות הפוליטית", בתוך: *מגמות בחברה הישראלית כרך ב'*, עורכים: אפרים יער וזאב שביט, 743-780. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

קריאת רשות:

- סמוחה, סמי. 2002. "העדתיים היהודית בישראל כתופעה ממשית מתמשכת". בתוך מזרחיים בישראל: עיון ביקורתי מחודש. עורכים: חנן חבר, יהודה שנהב ופנינה מוצפי-האלר. 413-425. מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד, תל אביב.
- כזום, עזיזה, 1999. "תרבות מערבית, תיג אתני וסגירות חברתית: הרקע לאי-השוויון האתני בישראל", *סוציולוגיה ישראלית* א' (2): 385-417.
- **בשיעור זה יינתן הסבר לקראת מטלת אמצע.**

שיעור 5: מדינה יהודית - דמוקרטיה וקבוצות מיעוט (22.11.2022)

- חסון, שלמה. 2007. *בין לאומיות לדמוקרטיה - תסריטים של יחסי רוב ומיעוט בישראל*. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות. 28-47.

קריאת רשות:

- סמוחה, סמי. 2000. "המשטר של מדינת ישראל: דמוקרטיה אזרחית, אי-דמוקרטיה או דמוקרטיה אתנית". *סוציולוגיה ישראלית* 2: 565-630.
- יפתחאל, אורן, אסעד גאנם ונדים רוחאנה. 2000. "האם תיתכן 'דמוקרטיה אתנית'? יהודים, ערבים והמשטר הישראלי", *גמאעה* 6: 59-76.

שיעור 6: שסעים בחברה הישראלית: השסע העדתי בישראל (29.11.2022)

- ליסק, משה. 2009. "מגמות בהשתלבות עדות המזרח במערך הריבודי והפוליטי של ישראל". בתוך: *עיונים בהיסטוריה חברתית של ישראל*, עורך: ליסק משה, 256-270. ירושלים: מוסד ביאליק.
- אמית, קארין. 2005. "תקפות החלוקה האתנית למזרחים ולאשכנזים בקרב מהגרים וצאצאיהם בשוק העבודה הישראלי". *מגמות: רבעון למדעי ההתנהגות*, 44 (1): 3-28.

קריאת רשות:

- לב, טלי ושנהב יהודה. 2010. "כינונו של האויב מבפנים: הפנתרים השחורים כמושא של פניקה מוסרית", *סוציולוגיה ישראלית* 12 (1): 135-158.
- פיקאר, אבי. 2009. "מי ומי ההולכים": איכלוסן של עיירות הפיתוח", בתוך: *עיירות הפיתוח*, עורכים אביבה חלמיש, צבי. צמרת ואסתר מאיר-גליצנשטיין אסתר, 40-46, 195-216. ירושלים: יד בן צבי.

**** פרטים לגבי דרכי צפיה בסרט לקראת השיעור הבא.

שיעור 7 : חברה, דת ומדינה: השסע הדתי-חילוני בישראל (6.12.2022)
*** צפיה באחד מהסרטים הבאים:

- קזבלן: <https://www.youtube.com/watch?v=njLu-y0d7MY>

- סלאח שבתי: ניתן לשמור העתק על דיסק און קי

- זיסר, ברוך ואשר כהן. 1999. מהשלמה להסלמה: השסע הדתי-חילוני בפתח המאה העשרים ואחת, ירושלים: הוצאת שוקן. עמ' 7-31.
- יונה, יוסי ויהודה גודמן. 2004. "מבוא: דתיות וחילוניות בישראל – אפשרויות מבט אחרות", בתוך: מערבולת הזהויות: דיון ביקורתי בדתיות ובחילוניות בישראל, עורכים יוסי יונה ויהודה גודמן, 9-38. ירושלים: מכון ון-ליר והקיבוץ המאוחד. <https://kotar-cet-ac-il.ezproxy.bgu.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=93170493#7.1409.6.default>
קריאת רשות:
- Yoav Peled and Horit Herman Peled. 2019. *The Religionization of Israeli Society*. 1-30. Routledge, London and New York.

• הגשת מטלת האמצע

שיעור 8: לשאלת הזהות היהודית ויהדות התפוצות (13.12.2022)

- יהודה, גודמן. 2008. "אזרחות, מודרניות ואמונה במדינת הלאום: הגזעה ודה-הגזעה בגיור מהגרים רוסיים ומהגרים אתיופיים בישראל", בתוך: גזענות בישראל, עורכים יהודה שנהב ויוסי יונה, 381-415. ירושלים, מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד.
- בן רפאל, אליעזר ובן-חיים ליאור. 2006. "זהויות יהודיות בנות זמננו: עדיין 'עם יהודי' אחד?" עיונים בתקומת ישראל, כרך 16: 463-497.

שיעור 9: השסע הלאומי והסכסוך הישראלי – פלסטיני (20.12.2022)

- סמוחה, סמי. 2014. "יחסי ערבים-יהודים בישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית", בתוך: מגמות בחברה הישראלית כרך א', עורכים זאב רוזנהק ורונית גרוסמן, 231-250. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- סמוחה, סמי. 2012. "לא שוברים את הכלים: מדד יחסים ערבים – יהודים בישראל 2015". חיפה: פרדס הוצאה לאור תשע"ז. עמ' 13-24.
- פלד, יואב. 1993. "זרים באוטופיה: מעמדם האזרחי של הפלסטינים בישראל", תיאוריה וביקורת 3, 21-35.
- לוי, גל ומחמד מסאלחה. 2013. "יאפא היא אֵיפָא: בחירה, זהות ומקום בבית הספר הערבי הדמוקרטי יאפא", בתוך: פרקטיקה של הבדל בשדה החינוך בישראל: מבט מלמטה, עורכים יונה יוסי, ניסים מזרחי ויריב פניגר, 225-257. ירושלים: מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד.

שיעור 10: השסע המגדרי – תפיסות של גבריות ונשיות ומעמדן של נשים בישראל (27.12.2022)

- אוקן, ברברה ועמליה אוליבר. 2009. "עבודה בשכר ומבנה המשפחה: מחקר לאורך זמן בקרב נשים יהודיות בישראל", סוציולוגיה ישראלית י' (2) : 307-338.

<https://kotar-cet-ac->

il.ezproxy.bgu.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=43424736&sSelectedTab=tdBookInfo#5.176.8.fitwidth

- ברקוביץ, ניצה. 2001. "אזרחות ואימהות: מעמדן של הנשים בישראל", בתוך: ישראל- מחברה מגויסת לחברה אזרחית? עורכים יואב פלד ועדי אופיר. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד. 206-243.

קריאת רשות:

- ינאי-ונטורה, ג. (2014), זהויות פמיניסטיות אורתודוקסיות בישראל – מבט חדש על פמיניזם ומבט חדש על אורתודוקסיה. מגדר, גיליון 3, דצמבר 2014, עמ' 1-24.
- ברכאת, א. (2018) אסטרטגיות של מאבק מגדרי של נשים דרוזיות בישראל. המזרח התיכון, גיליון מיוחד, עמ' 175-196.

שיעור 11: ילידים וזרים - סוגיית מבקשי המקלט ועובדים זרים (3.1.2023)

- שפירא, א', 2011. "עובדים זרים בישראל". בתוך: מיהו אזרח? פרלמנט גיליון 67. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

<http://www.idi.org.il/parliaments/11099/11108>

- טוטנאור, א', 2011. "חוקי אזרחות בעולם, בתוך: מיהו אזרח? פרלמנט גיליון 67. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

<https://www.idi.org.il/parliaments/11099/111044>

קריאת רשות:

- Canetti, D., Snider L.G. K., Pedersen, A., & Hall, B. J. (2016). Threatened or threatening? How ideology shapes asylum seekers' immigration policy attitudes in Israel and Australia. *Journal of refugee studies*, 29(4), 583-606.

שיעור 12: מ'כור היתוך' ל'רב-תרבותיות' (10.1.2023)

- יוסי, יונה ושנהב, יהודה. 2005. רב תרבותיות מהי? על הפוליטיקה של השונות בישראל. תל אביב: בבל. פרק 2, עמ' 52-70.
- אליה-לייב, רות, אילת הראל-שלו ושיר דפנה-תקוע. 2018. "מקהילה 'מוחלשת' לקהילה נאבקת: קולות שונים מתוך הקהילה האתיופית על רקע מחאת קיץ 2015", *חברה ורווחה* 38, (4) (2018): 801-829.

קריאת רשות:

- בן-אליעזר, אורי. 2008. "כושי סמבו, בילי-בילי-במבו": כיצד יהודי הופך שחור בארץ המובטחת בתוך: גזענות בישראל, עורכים יהודה שנהב ויוסי יונה, 130-157. ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד.
- טיילור, צ'ארלס. 2003. "פוליטיקה של ההכרה", בתוך: רב-תרבותיות במבחן הישראלי, עורך אוהד נחתומי, 21-52. ירושלים: מאגנס.

- שיעור 13: בוחן מסכם 17.1.2023 – חומר פתוח